

Marek Jakoubek (ed.): Teorie etnicity. Čítanka textů.

Praha: SLON, 2016, 733 s. ISBN 978-80-7419-185-5

Když byla v roce 2003 vydána čítanka textů, kterou editoval Miroslav Hroch a na jejích stránkách byly představeny teorie nacionalismu prostřednictvím významných příspěvků, jež výzkum v této oblasti přiblížily českému čtenáři, mnozí (nejen) studenti seznamující se s danou problematikou museli být nadšeni. Bez většího úsilí a rovnou v českém překladu mohli v jedné čítance nalézt texty reprezentující jedny z nejcitovanějších autorů, kteří se věnují studiu nacionalismu. Obdobně museli v roce 2016 reagovat všichni, již se zabývají či se pouze začínají zabývat problematikou etnicity. Vznikla totiž publikace *Teorie etnicity. Čítanka textů* editovaná Markem Jakoubkem, pojednávající právě o tématu, které v současných sociálních vědách patří do zajisté k těm nejkomplexnějším a nejproblematictějším.

Ač editor publikace ve své předmluvě explicitně nezmiňuje, komu především je čítanka určena, je zřejmé, že největší prospěch z ní budou mít studenti. Třebaže je četba textů alfou i omegou studia (nejen) sociokulturní antropologie, mnohdy (a to z nejrůznějších důvodů) není vztah studentů k systematické četbě ideální. Za tímto stavem stojí zčásti skutečnost, že velké množství textů, které formovaly a formují obor, není dostupné v českém jazyce, a tak je často jednoduché rezignovat na jejich četbu v angličtině a spokojit se s více či méně zkratkovitou interpretací ve výkladech jiných – v Česku dostupných – autorů. Ať už je to tak či nikoliv, síla originálních textů bývá mnohdy podceňována a z pohodlnosti bagatelizována. Kromě toho je téma etnicity pro leckteré studenty často netransparentní a matoucí. Jak zmiňuje sám Jakoubek, dle mnohých je to „pořád to samé“ (s. 17), ale ono vlastně není. Množství přístupů ke studiu etnicity, často bez jasného vymezení vůči jiným teoriím, probouzí zdání neuspořádanosti. Někteří se pak raději tématu vyhýbají, protože diskuze o něm je příliš obsáhlá a nečitelná. Jinak než četbou původních textů však není příliš možné výzkum a nejrůznější koncepty etnicit(y) pochopit.

Tato antologie tak poslouží jako vynikající mediátor vztahu mezi tématem a tím, kdo touží porozumět. Nejen proto, že má čtenář nyní příhodně všechny vybrané texty k dispozici na jednom místě, a je tak mnohem jednodušší po nich sáhnout. Texty jsou navíc zprostředkované skrze velmi vydařený a citlivý překlad, za nímž stojí odborníci z řad sociálních vědců, kteří mají dlouhodobě k tématu etnicity blízko. Někteří mohou namítat, že překládat do češtiny je zbytečné, neboť si každý (předpokládaje čtenářovu jazykovou vybavenost) dle libosti může – a měl by – přečíst texty v originální podobě. Nedá se však souhlasit s argumentem editora (a autora několika překladů v čítance), že překlad odborného textu je klíčový pro rozvoj české terminologie a udržení diskurzu v oblasti českých sociálních věd (s. 28).

To nejdůležitější na odborné čítance je nicméně výběr textů samotných. Publikace obsahuje 24 příspěvků, které jsou rozděleny do tří tematických částí. V první

z nich se nachází „(meta)teoretické studie“, jejichž autoři ve svých textech představují nejrůznější přístupy ke studiu etnicity. Zmíníme např. studii Richarda Jenkinse věnovanou „přehodnocování etnicity“ či text Thomase Hyllanda Eriksena, jehož dílo je českému čtenáři z autorů uvedených v této antologii pravděpodobně známo nejlépe. Překlady jeho děl (taktéž z pera Marka Jakoubka a dalších) – např. *Antropologie multikulturních společností* (2007) či *Etnicita a nacionalismus* (2012) – si již v Česku minimálně mezi těmi, kteří se se sociální a kulturní antropologií seznamují, získaly svou popularitu. Jak editor zmiňuje, na Eriksenovu monografii z roku 2012 čítanka navazuje, a přece se s ní v zásadním bodě rozchází (s. 20). Na rozdíl od výkladového pojetí Eriksenovy knihy, kterou nemálo studentů či vyučujících s radostí přivítá, poskytuje čítanka bystrému čtenáři hlubší poznání v podobě originálních textů.

Druhý oddíl obsahující „jednotlivé přístupy k tematizaci etnicity“ předkládá teoreticky orientované studie, které již vycházejí z jednotlivých konceptuálních rámců reprezentovaných sestavou více než kvalitních příspěvků. Pozitivně hodnotím zařazení studie Pierra L. van den Bergheho *Etnicita jako příbuzenský výběr: biologie nepotismu*. Autor, jak sám připouští, je zastáncem, sociobiologické přístupu (např. van den Berghe 1978, 1990), jenž v současné době figuruje mezi texty o etnicitě jen málokdy. Absence tohoto příspěvku by se tedy pravděpodobně nezdála být zásadní, avšak jeho začlenění jen podtrhuje různorodost textů, které nám editor prezentuje. S povděkem můžeme kvitovat také otištění příspěvku manželů Comaroffových *Etnicita, a. s.*, jenž tvoří výjimku mezi ostatními texty zařazenými ve své původní délce. Jedná se totiž o další z nekonvenčních způsobů, jak je možné o problematice etnicity smýšlet. V neposlední řadě zde nechybí ani „tradiční“ příspěvek k teorii etnicity, jehož autorem je Fredrik Barth. Předmluva ke knize *Etnické skupiny a hranice* představuje pro mnohé základní text studia této problematiky, dle editora Marka Jakoubka je však často dezinterpretována či užívána v nesprávných kontextech (s. 41). Podobně jsou na tom (troufám si říci) desítky dalších „kultovních“ textů oboru, z nichž se nadměrným a nevhodným parafrázováním či citováním (zejména ve studentských pracích) vytratila původní myšlenka. Zde nicméně dostává nejen tento text šanci být znovu skutečně přečten.

Ve třetí části publikace je představena šestice případových studií, mezi nimiž nejdeme například text amerického antropologa Michaela Moermana z poloviny 60. let *Jak se dělá etnicita. Být Luem: využívání a zneužívání etnické identifikace* či „*Vezové nejsou druh lidí*“: *identita, odlišnost a „etnicita“ rybářů západního Madagaskaru* od Rity Astuti. Jde o studie představující jedinečný způsob pohledu na etnicitu, fenomén, o němž se dá říci mnohé, nikoliv však, že je statický. Třetí část tak plynulým a logickým způsobem navazuje na úvodní teoretické kapitoly a představuje čtenářům konceptuální východiska konfrontována s konkrétními způsoby, jakými může být etnicita ve své každodennosti zakoušena.

S trochou nadsázky můžeme říci, že editor čítanky vlastně nebyl tím, kdo provedl výběr příspěvků, neboť toto privilegium připadlo samotnému oboru a těm, kdo v něm dlouhodobě působí. Právě sám obor tak v průběhu času proměnil někte-

ré z antropologických textů v takové, jež „musí“ každý sociální a kulturní antropolog znát. Avšak pouze ten, kdo se v tématu výborně orientuje, je schopen předložit čtenáři ověřené a klíčové texty, jež ho spolehlivě uvedou do problematiky. Ač bývá dnes kladen důraz na četbu především novějších studií, editor čítanky jako zkušený vysokoškolský pedagog a autor řady odborných publikací „oživuje“ významné práce staršího data, které nás dovedou k porozumění „současnému stavu diskuze na téma etnicity“ (s. 32).

Cílem této více než sedmisetstránkové publikace bylo představení různých odborných pohledů na problematiku etnicity (s. 18), přičemž se zcela jednoznačně domnívám, že se tento cíl podařilo poctivě a srozumitelným způsobem naplnit. Čtenářům dává čítanka jedinečnou možnost dohnat dluh, který mají k literatuře o etnicitě. Jak Marek Jakoubek upozorňuje, k vedení relevantní odborné diskuze je nutné texty nejprve *načíst* (s. 14). Otázkou však zůstává, jakým způsobem potenciální čtenáři s tímto darem naloží.

LITERATURA

- ERIKSEN, T. H., 2007: Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě. Praha: Triton, 272 s.
- ERIKSEN, T. H., 2012: Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy. Praha: Sociologické nakladatelství, 352 s.
- HROCH, M. (ed.), 2003: Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů. Praha: Sociologická nakladatelství, 451 s.
- VAN DEN BERGHE, P. L., 1978: Race and ethnicity: A sociobiological perspective. In: *Ethnic and Racial Studies* 1, č. 4, s. 401-410.
- VAN DEN BERGHE, P. L., 1990: From the Popocatepetl to the Limpopo. In: Berger, B. M. (ed.): *Authors of Their Own Lives. Intellectual Autobiographies by Twenty American Sociologists*. Berkeley: University of California Press, s. 410-431.

Pavla Andršová
Katedra antropologie, FF ZČU, Plzeň, ČR